

Wel en wee van ooievaars in Culemborg

door Leo van der Kooij

Vanouds broeden er ooievaars in het rivierengebied. Helaas ging de broedvogelstand vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw hard achteruit. Dat was overigens in het hele land en daarbuiten in heel Noordwest Europa het geval.

De ooievaar werd een zeldzame verschijning en de vrees was niet ongegrond dat de ooievaar helemaal uit ons land zou verdwijnen. Vogelbescherming Nederland kwam met het plan om in navolging van de Zwitserse vogelbescherming, ook in ons land ooievaars te gaan fokken. Halverwege de jaren '60 ging dit van start. Er werden zogenaamde ooievaarsstations opgericht waar gekortwiekte ooievaars bij elkaar gezet werden en gestimuleerd werden om te gaan nestelen. De vogels werden gevoerd met muizen en eendagskuikens. Het eerste ooievaarsstation kwam in Liesveld bij Groot Ammers. Later kwam daar nog een aantal verspreid over ons land bij.

Bij ons in de buurt kwam er één in Herwijnen aan de Waal. Met vallen en opstaan werden in de loop der jaren steeds betere resultaten behaald. De 'projectooievaars' kregen meer vrijheid en vlogen steeds meer los rond. Op trek gaan deden zij echter niet, want hun kostje werd ze het hele jaar door verschaft. Naarmate de projectooievaars zich steeds verder van hun basis verwijderden, kon je op steeds meer plekken ooievaars in de winter tegenkomen.

De jonge ooievaars gingen echter wel op trek, ze kwamen zowaar terug en verspreidden zich steeds meer. Momenteel broeden er enkele honderden paren in ons land. Dankzij dit succes werden de ooievaarsstations overbodig en Vogelbescherming heeft dan ook enkele jaren geleden het project beëindigd. Er bestaan nog wel enkele ooievaarsstations, maar die worden door particulieren op eigen kosten in stand gehouden.

Toen ik in 1974 in Culemborg kwam wonen, was er maar één plek in de hele omgeving waar ieder jaar een paar ooievaars broedden. Dat was in een nest op het oude raadhuis van Schoonderwoerd. Dat waren toen de laatste echt wilde ooievaars van ons land.

Hoe was de situatie in Culemborg?

Kort na de oprichting van de NVWC kwam de heer Van Sterkenburg met het plan om een ooievaarsnest op te richten in de weilanden van de Volecampen. De kosten kwamen voor zijn rekening. Zo gezegd, zo gedaan. Er kwam een mooi paalnest te staan. In het NVWC-archief bevinden zich nog foto's waarop te zien is hoe met behulp van de brandweer de paal met het nest werd opgericht.

Helaas hadden de ooievaars andere plannen. Het nest is nog nooit door een paar bezet en ook een nieuw nest op dezelfde plek bleef onbewoond. Momenteel staat er geen nestpaal meer.

Wat hadden de ooievaars dan zelf bedacht? Vanaf de jaren '80 kwam iedere winter een paar ooievaars bivakkeren bij de aansluiting van de Rietveldse weg op de Provinciale weg, de plek waar later een kerkje kwam te staan. De mensen die daar woonden, voerden de vogels de hele winter door met eendagskuikens. Geen wonder dat ze wel gek waren om hier weg te gaan. Het was een leuk gezicht om de ooievaars op de lantaarnpalen langs de weg te zien zitten.

Van weeshuis naar stadhuis naar Plantage

Niet lang daarna gingen de ooievaars (dezelfde?) de omgeving verder verkennen. Zo kwamen zij in de jaren negentig terecht bij het weeshuis. Dat bleek niet zo te bevallen en zo kwam het stadhuis in beeld. Er werd een nest gebouwd op een van de schoorstenen en enkele jaren is met succes gebreed.

Maar toen werd het stadhuis gerestaureerd. Wat te doen? Op het dak van het huis links naast het poortje werd een houten platform aangebracht in de hoop dat de ooievaars hier genoeg mee zouden nemen en zo goed wilden zijn hun nest tijdens de restauratiewerkzaamheden daarop te bouwen. Nee dus, ook hierover hadden de ooievaars andere ideeën. Zij hielden stug vol op de oude plek op het stadhuis, maar moesten toch wijken toen de schoorstenen aan de beurt waren om opgeknapt te worden.

Waar nu naartoe? Zouden de ooievaars Culemborg de rug toekeren? Gelukkig ontdekten ze in de Plantage een boom waar de top van verwijderd was. Op deze levende paal lukte het de vogels een nest te construeren. Met wisselend succes is hier tot op heden door een paar ooievaars gebreed.

Elk jaar proberen nijlganzen deze plek te veroveren, maar de ooievaars wisten de slag steeds te winnen. Tegen een storm konden zij echter niets beginnen. Vorig jaar woei het nest van de boom. In allerijl werd een platform op de boomstam bevestigd en gelukkig namen de ooievaars het in gebruik. Helaas is het broedsel mislukt want begin juni zijn de jongen gestorven en door de ouders over de rand van het nest gekieperd.

Het broedsucces vanaf 2011 luidt als volgt:

2011 3 jongen groot geworden en uitgevlogen.

2012 0 jongen

2013 3 jongen

2014 2 jongen

2015 3 jongen

2016 0 jongen

Ooievaarsnest Lanxmeer (foto Johan de Kruij).

Ooievaarsnest in de Plantage (fotografie Manette Zeelenberg voor OogopCulemborg.nl)

Het broedsucces van ooievaars is erg afhankelijk van de weersomstandigheden in het voorjaar. Als de jongen nog klein zijn en met dons zijn bedekt, zijn ze heel gevoelig voor kou en langdurige regen. Als zij, onbeschermd wanneer de ouders aan het foerageren zijn, onderkoeld raken, zijn ze verloren. Een koud en nat voorjaar vertaalt zich onmiddellijk in een slecht broedseizoen.

Ooievaars in EVA-Lanxmeer

Het verhaal van de Culemborgse ooievaars is echter nog niet compleet. Op initiatief van Jos den Ouden is in maart 2008 een ooievaarsnest in de EVA-wijk opgericht. Vermeldenswaard is dat het karrenwiel dat als nestplatform boven op de paal werd bevestigd nog door de vader van Wim Kievit is gemaakt. Er werden een heleboel sterke mannen opgetrommeld om de zware paal met het nest naar de goede plek te sjuwen. Daar aangekomen werd met vereende krachten de nestpaal in een van tevoren gemaakt gat in de grond gezet en in verticale stand gebracht. In de Culemborgse courant is hier uitgebreid verslag van gedaan. Ik maakte ook deel uit van de ploeg vrijwilligers en weet nog goed te herinneren dat juist op het moment dat de paal rechtop stond een ooievaar kwam overvliegen.

Helaas bleef het nest 5 jaar onbewoond. In februari 2013 werd een nieuw platform van betonijzer aangebracht. Dat ging niet eenvoudig want daarvoor moest de paal worden neergelaten. Het werd helaas een harde landing en de paal brak. Gelukkig kon de schade hersteld worden. Het leek wel of de ooievaars daarop gewacht hadden, want al in maart werden ooievaars bij het nest gezien. Op 11 maart zaten er zelfs 11 exemplaren in de bomen bij het nest. Toch kwam het dat jaar en ook het jaar daarop niet tot een

vestiging van een broedpaar. Pas in 2015 werd het nest door een paar bezet en werden twee jongen uitgebroed. Helaas hebben die het niet gehaald; nog voor het uitvliegen zijn ze overleden. Dankzij een webcam, aangebracht en op het nest

gericht door het beveiligingsbedrijf Koppelaar uit Culemborg kon het wel en wee van de nestelende ooievaars en broedende ooievaars gevolgd worden. Dat was dit jaar (2016) ook het geval. Er kwamen deze keer drie jongen ter wereld. Helaas zijn deze jongen ook op het nest gestorven.

Is hiermee alles gezegd over 'onze' ooievaars? Nog niet, want dit jaar ontdekte ik dat er op de schuur naast een woonhuis aan de Goilberdingerdijk vlak bij Fort Everdingen een ooievaar op een nest zat te broeden. Helaas ben ik er nog niet achter gekomen hoe het met dit nieuwste broedsel is afgelopen. Wie kan mij hierover meer vertellen? Ik hoor het graag.

In ieder geval broedden er in 2016 drie paren ooievaars binnen de gemeentegrenzen. Ook in Beusichem, Buren, Tricht, Leerdam, Everdingen, Asch, Asperen, Beesd en Zijderveld zitten paren. Het bolwerk blijft Schoonderwoerd. Er broeden meerdere paren in dat dorp.

Ooievaars in historisch Culemborg

Er zijn al verwijzingen naar de aanwezigheid van ooievaars in Culemborg uit de zestiende eeuw. Een der eersten die de Nederlanden beschreven, was Lodovico Guicciardini, telg uit een aanzienlijk Florentijns geslacht. Hij reisde door Europa en vestigde zich rond 1550 te Antwerpen. Zijn beroemdste werk, waarin hij de Nederlanden beschreef, is de *Descrittione di tutti i Paesi Bassi*. In het werk van Guicciardini zijn riviergezichten te vinden, waaronder die bij Culemborg. Hierop zijn zelfs de ooievaars op de kasteeltorens te zien. De ooievaars vielen ook de Harderwijkse bibliothecaris en burgemeester Egbert Brinck (1581-1649) tijdens een van zijn reizen op. In zijn *Vriendenrollen* schreef hij over Culemborg onder meer: 'Hier is een fray Statthuys. In desen stad syn geweldig veel oyaersnesten alleen opt slott alleene syn wel 12'.

Je zou kunnen zeggen dat dit de eerste en oudste gedocumenteerde (stads)vogeltelling van Culemborg is.

Berry Lucas

Bron: Beltjes, P. J. W. (1988) Culemborg: beeld van een stad / P. J. W. Beltjes en P. W. Schipper. - onder auspiciën van de oudheidkundige vereniging Genootschap A. W. K. Voet van Oudheusden te Culemborg.

Nestmateriaal aanvoeren. Foto Jan Dirk Buizer

Ooievaar in weiland. Foto Jouke Altenburg

